

A János-prológos margójára

Az Ige testté lett

A János-evangélium prológusa döbbenetből született. Az emelkedett, ünnepélyes stílus, a javarészt szinte tömondatokra csupaszított, sűrű, súlyos kijelentések sorjázása, a megismételt kulcskifejezések sajátos ritmusa egy szent titok által lenyűgözött ember döbbenetét érzékeltetik. Valakiét, akinek a lélegzete is eláll attól, amiről beszél, valakiét, aki keresi a megfelelő szavakat, s miután rájuk talál, örömben kimondja, ízlelgeti és ismétlgeti őket. A János-evangélium nyitánya annak a keresztény közösségnek az örvendező döbbenetéből született, mely Krisztusnak, mint a megtestesült Igének énekelte himnuszát. A Logosz-himnusz az egyház döbbenetéből született a megtestesülés titka felett, az egyház ünnepi és elragadtatott hitvallását fogalmazza meg válaszként arra, ami Jézus Krisztusban történt, és ami általa lett osztályrészünk: Isten jóságos alászállása megtestesült Igéjében a mi fölemelkedésünk Istenhez. Ez a hódoló, örvendező, elragadtatott döbbenet visszhangzik az egyház századokat átívelő karácsonyi liturgiájában, amikor a szent titok szemlélésekor — „megtestesült a Szentlélek erejéből Szűz Máriától és emberré lett” — letérdelünk, majd megvalljuk: „Az Ige megtestesülésének titka által dicsőséged új fénye ragyogott föl nekünk, hogy midőn látható alakban ismerjük meg a láthatatlan Istent, a láthatatlan világ szeretetére gyulladjunk általa.” A teremtésben, a szövetségkötésekben, az ószövetségi választott nép történetében ismét és ismét felfénylő isteni dicsőség most egészen új módon, túláradó fényvel ragyog fel a Názáreti Jézus emberi arcán, sugárzik át emberi életének alakján.

„És az Ige testté lett” (Jn 1,14). A hallatlan, titokzatos esemény, melyet ez az egyszerű tömondat a prológos csúcspontján megvall, a csodálkozó ámulat forrása, mely belngi az egész evangéliumot. Ehhez hasonló mélységű megilletődöttség és döbbenet fogja el a János-evangélium szerzőjét, amikor a lábmosás jelenetét örökíti meg. Ünnepélyes, emelkedett hangon foglalja össze Jézus küldetését, érzékelteti annak csúcspontjára jutó kegyelmi pillanatát — „Jézus tudta, hogy elérkezett az óra, amikor a világból vissza kell térnie az Atyához, mivel szerette övéit, akik a világban maradtak, mindvégig szerette őket” (Jn 13,1). Aztán itt is nagyon egyszerű, rövid mondatok sorjáznak egymás után: „Mégis fölkel a vacsora mellől, levetette felsőruháját, fogott egy vászonkendőt, és maga elé kötötte. Aztán vizet öntött egy mosdótálba, mosni kezdte a tanítványok lábát, majd megtörölte a derekára kötött kendővel” (Jn 13,4–5). Szinte tapintható az evangélista döbbenete. Aprólékos részletességgel írja le azt, amit Jézus tesz. Elidőzik a cselekménynél, a saját és az olvasó szívébe vési, amit lát, igyekszik felfogni a teljesen váratlant és szokatlant: Az Úr és a Mester mint egy szolga, rabszolga, lehajol és megmossa övéi lábát. Az Ige testté levése és a testté lett Ige szolgálata — mindkettő Isten ámulatba ejtő meglepetése, megdöbbenést kiváltó újdonsága. Az Ige alászállása a földi-emberi „testbe”, az Ige lehajlása a tanítványok poros lábához — ugyanaz a gesztus, ugyanaz a „földközelség”, a földre alászállás a földig lehajlásban folytatódik. A mindvégig elmenő szeretet nem torpan meg félúton: ami a megtestesülésben elkezdődött, az továbblendül egészen a már nem fokozható beteljesedésig, a mélypontig. Az Ige már a megtestesülésben „letette felsőruháját”, mintegy hátrahagyta isteni dicsőségét az Atyánál, felvette a szolga alakját és megkezdte megtisztító, megmentő szolgálatát.

Megtestesülés és lábmosás: mindkettőben ott van az isteni „mégis”. A prológosban csak rejtetten, de valóságosan: az örök Ige kezdettől Istennél van, öröktől fogva kapcsolata van

Istennel, maga is Isten, egyszülött Isten, világosság és élet, *mégis* testté lesz és felüti sátorát a sötétség és halál uralmának kiszolgáltatott emberiség történelmében. „*És* az Ige testté lett ...” — az „*És*” kötőszó burkoltan hordozza a „*mégis*” logikáját, feszültséggel teli tartalmát. A lábmosás leírásában kifejezetten is megjelenik ez a „*mégis*”: „*Mégis* fölkelt a vacsora mellől...” Annak ellenére, hogy tudta, az Atya mindent a kezébe adott, jóllehet jól tudta, Istentől jött és Istenhez tér vissza, dacára Júdás árulói szándékának, noha Ő valóban Úr és Mester, *mégis*, mindennek ellenére rabszolga módjára megmossa a tanítványok lábát.

Megtestesülés és lábmosás: mindkettő belefoglalás és önkifejezés. A lábmosás jézusi tette a testi gesztus nyelvéhez tartozik, és különleges intenzitású jel. Jézus ebbe a kiemelkedő gesztusába sűrítette bele egész küldetését, foglalta bele önmagát, fejezte ki az Atya magatartását és adott példát a tanítványoknak. A lábmosás testi beszédét az Ige megtestesülése, testté válása tette lehetővé. Az örök Ige megtestesülvén a Názáreti Jézus konkrét emberi életébe foglalja bele fiúi és isteni létének teljességét, s lesz a történelmi emberi létezés kereteiben az Atya teljes önkifejeződése. Az Ige valóban testté, hússá lett — azaz a törekeny, korlátozott, szenvedésnek kitett, megkísérthető és halandó emberi létformában éli meg az Atyával való páratlan istenfiúi kapcsolatát, s önnön emberi természetében „egzegetizálja”, teszi ismertté, nyilvánítja ki megtestesült Szóként az Atyát (Jn 1,18). Jézus az Atya testté vált Szava, vagyis emberi életének minden tétével, gesztusával, szenvedésével, egész jelenlétével és magatartásával kinyilatkoztat, Ő maga az Atya hozzánk intézett végső Szava, Kinyilatkoztatása. Teste, vagyis konkrét, történelmi emberi egzisztenciája az Ige kinyilatkoztatásának nyelvtana, melynek közegében érthetővé válik számunkra az isteni Üzenet tartalma. A „testnek” ez a beszédmódja, az emberi élet cselekedeteinek és eseményeinek ez a „testi” nyelve mindenki számára érthető.

„*És* az Ige testté lett és közöttünk ütötte fel sátorát” (Jn 1,14). Megdöbbentő újdonság. A megtestesült Ige Teremtő és teremtmény, szellem és anyag, a szent Isten és a bűn uralta világ között feszülő különbséget, már-már szakadékot hidalja át saját szent istenemberi valóságában. Ahogy Hitvalló Maximosz tanítja, már maga az ember is összekötő kapocs (*szündeszmosz*), mert létében egységbe fonódik a szellemi és az anyagi valóságtartomány. Rahnerrel szólva, az emberben az anyag öntranszcendenciája a szellemi létezésbe torkollik, a lényege szerint korlátolt testi-anyagi a lényege szerint végtelenbe feszülő szellemi létmód irányában felülmúlja önmagát. Az ember megtestesült szellem és szellemi természettel áthatott test. Az Ige megtestesülésében ilyen emberré lesz, magára veszi a teljes szellemi lélek és anyagi test egységében álló emberséget. Az örök Ige, aki maga Isten, öröktől fogva az Atya-Istennel kapcsolatban élő egyszülött Isten, a teremtetlen isteni természettel összekapcsolja a teremtett emberi természetben egyesült szellemi és anyagi valóságot, hogy Üdvözítőként a bűn és a halál sötétjéből az isteni élet világosságára vezesse. Hallatlan újdonság ez, Isten nem várt meglepetése, melyre sem az Ószövetség, sem az emberi bölcsesség nem számított, de talán titkon vágyakozott.

Kétségtelen, hogy a prológusban megjelenő Igéről tett hitvallás háttérben részben az Isten hatékony, teremtő, prófétai, kinyilatkoztató, üdvöt adó, törvényi szaváról szóló ószövetségi szövegek állnak (Zsolt 33; 147; 107; 119; Iz 40; 55; Bölcs 9; 16; Jer 1–2; MTörv 32), részben az Isten bölcsességéről, s ezzel összefüggésben a Tóráról szóló bölcsességi irodalom található (Péld 1,20–33; 8–9; Sir 24; Bölcs 7,22 k; 9,1k; Bár 3,9 k). Sok a párhuzam a prológusban szereplő Ige, valamint Istennek az Ószövetségben megjelenő hatékony beszéde, szava (életet és világosságot ad; Istentől jön és hatékonyan működik) és bölcsessége (préegzisztens ideális léte van, *monogenész*, Isten dicsőségének kiáradása, Istentől jön és vele marad, Izraelben

ütötte fel sátorát) között. Ugyanakkor a János-evangélium nyitányának üzenete lényegi pontokon törí át az Isten szaváról és bölcsességéről szóló ószövetségi gondolatokat.

Az első nyelviileg is megmutatkozó újdonság, hogy míg az Ószövetségben mindig *Isten beszédéről, szaváról, igéjéről* van szó (*dabar Jahve, logosz küiriú*), s nem önmagában *az Igéről*, addig a János-prolóógus nem általában Isten igéjéről, szaváról beszél, hanem önállósult formában, egyszerűen csak *az Igéről (ho logosz)*. E nyelvi újdonságnak a teológiai tartalma az, hogy a megtestesülésben immár nem az irodalmilag megszemélyesített isteni szóról vagy bölcsességről, mint az isteni erő, cselekvés, gondviselő terv, tulajdonság foglatatáról van szó, hanem magáról az Igéről, mint önálló valóságú, személyes létezőről. Isten logosza, vagyis értelmes szava nemcsak a kozmosz harmonikus rendjének, a létezők érthető szerkezetének, a megismerés és az értékek világának alapelvét jelenti, hanem mindezeket megelőzően Isten személyes Szavát, az Igét személyesen, kiben Isten önmagát kimondja és kinek valóságába mindent belefoglal.

Erről a személyes valóságú Igéről jelenti ki a himnusz szövege, hogy Isten (1,1; 1,18). Ez a második újdonság az ószövetségi előzményekhez képest. Noha az Ószövetségben az Isten szava és Isten bölcsessége szorosán Istenhez tartozik, és minden teremtményt felülmúló méltósággal rendelkezik, az Ószövetség sohasem mondja Istennek (*theosz, él/elohim*) sem az Isten szavát, sem az Isten bölcsességét. A János-prolóógusban az Ige egyedülálló isteni mivolta (*monogenész theosz*) abban mutatkozik meg, hogy egyedül ő látja/ismeri az Atyát (az Atya keblén nyugszik), s egyedül ő nyilatkoztatja ki. Az Isten-Ige az igazi világosság minden ember számára, mert az Isten, az Atya világosságát hordozza és sugározza (vö. 1,4.9.14). A Krisztus-esemény szükségessé tette magának az „isteni létnek, természetnek” az újraértelmezését. Jézus megtestesült Igeként és Fiúként az isteni életet, létet, cselekvést és küldetést nem önmagából meríti és nem önmagáért éli. Nem önmagában Isten, hanem az Atyából forrásozva és az Atyára irányulva. A prolóógus szerint az Igének lényegileg az Atya-Istenre irányuló léte van (Jn 1,2: *prosz ton Theon*), ahogy a megtestesült Igének is (Jn 1,18: *eisz ton kolpon tú patrosz* — az Atya keblére hajló), aki ezt a relacionális isteni létet a szolga alakjában éli a földön, a teremtményi létezés korlátai között. A János-evangélium tanúsága szerint az Atya és a Fiú-Jézus kölcsönös viszonyban állnak egymással: egymást kölcsönösen megdicsőítik, tanúsítják, kinyilatkoztatják, ismerik. Ez a kölcsönösség arról árulkodik, hogy nemcsak Jézus fiúi léte érthetetlen az Atya nélkül, hanem az Atya istenségéhez is lényegileg hozzátartozik a Fiú. A kölcsönös viszonyulásban megvalósuló és fennálló isteni lét, természet és élet lényegileg új tartalommal tölti meg a vallások, a filozófia és az Izrael által használt „Isten” szót.

E személyesen létező Isten-Logoszról hirdeti az evangélium nyitánya, hogy testté lett. Itt leljük meg a prolóógus harmadik döntően új üzenetét nemcsak az Ószövetséghez, de a görög filozófiához képest is. Sem az isteni bölcsességről, sem az isteni szóról nem olvassuk az ószövetségi írásk egyetlen helyén sem, hogy testté lett volna. A bölcsességről legfeljebb annyit mondanak a szövegek, hogy helyet keres magának a földön, felüti sátorát Jákobban (azaz Izrael körében), betér a szent lelkekbe, de azt nem, hogy „testté lett”. Ez az Ószövetségben teljesen ismeretlen megfogalmazás, ez a hellenista filozófiák logosz-spekulációi számára teljesen idegen és érthetetlen állítás, ez az új és eredeti nyelvi fordulat egy új és eredeti, egyszeri történeti eseményt tesz szóvá. Az Isten-Ige testté lett Jézus Krisztusban, azaz egy konkrét emberi egzisztencia (test) mindenestől Isten kinyilatkoztatásává, Isten minden emberhez intézett Szavává, önkinyilatkoztatásává, önkifejezésévé lett. Az Ige testté lett és közöttünk lakozott, szó szerint „közöttünk ütötte fel sátorát” (Jn 1,14). E kifejezésmód is kapcsolódik az ószövetségi tradícióhoz, mely szerint

Isten a szent sátorban (Kiv 25,8–9), népe körében, a Törvényben (Sir 24,7–13) és a jeruzsálemi templomban lakozik, itt mutatkozik meg dicsősége (Kiv 24,15–16; Ez 44,4). Isten közelségének, jelenlétének a kifejezése a sátorozás képe. A prólógus üzenetének meghökkentő újdonsága, hogy Jézus Krisztus, a megtestesült Ige testi-emberi mivolta az Isten jelenlétének új és minden eddigi közelséget felülmúló temploma a földön, a régi szentélyt felváltó végső és igazi szentély, amelyben láthatóvá vált számunkra az Isten-Ige dicsősége.

Ez az újdonság, Isten nem várt meglepetése az oka annak a döbbenetnek, mely a prólógus szerzőjét és az egyházat elfogja szemlélve a megtestesülés titkát. Magával ragadó és ujjongó döbbenet ez. Azé az ámulatba eső emberé, aki megsejti az esemény mögött Isten cselekvésének logosát, a mérhetetlen isteni bölcsesség és szeretet logikáját.

Idegenekből barátok

Az sejtje meg Isten szeretetének a mélységét és döbben meg igazán, aki csak egy pillanatra is felméri azt a közeget, ahová az Ige érkezik, amibe a Szó egészen belebocsátkozik. A prólógus szerzője az egyházzal együtt ezt teszi. Elcsodálkozik a sötétség ellenálló erején, s még inkább megdöbben az isteni szeretet túlaradó, szelíd hatalmán. Már a Logosz-himnusz érzékelteti a Világosság és sötétség küzdelmének fokozódó drámai feszültségét, melyet az evangélium majd lépésről lépésre kibont. A nyitány háromszor is megismétli az elutasítást: „A világosság világít a sötétségben, de a sötétség nem fogta föl” (1,5); „(Az Ige) a világba jött, a világban volt, általa lett a világ, mégsem ismerte föl a világ” (1,10); „A tulajdonába jött, de övéi nem fogadták be” (1,11). A szerző számára érthetetlen ez a *mégsem*: az Ige fénye világít, de mégsem vezet fölismerésre; a teremtett világ általa lett, mégsem ismeri fel őbenne végső eredetét; az emberek is az övéi, mégsem ismerik el őhöz tartozásukat, és nem fogadják be fényét. Ezzel az egyre érthetlenebb *mégsem*mel áll szemben az isteni *mégis*: bár nagy a sötétség, erős az elutasítás, idegennek tekintik az Igét az istenes élettől elidegenedettek, mégis felüti közöttük sátorát, árasztja az istenismeret és élet fényét. Ahogy az utolsó vacsorán az árulásra készülő és a sötétségbe merülő Júdásnak is megmossa a lábát, elkölti vele a húsvéti vacsorát, s adja neki Eucharisztiaját (13,2–4; 13,30). Az elutasító *mégsem* ellenében az isteni *mégis* a mérhetetlenül nagyobb súlyú. A megtestesülés távolságokat/különbségeket átívelő hídjai között a szent Isten és a bűnös ember közötti szakadék felett épített híd az, amely a legmélyebb döbbenetet váltja ki: az ártatlan Isten nem vonakodik belebocsátkozni a sötétség uralta világba.

A sötétség tartománya a tudatlanság/hazugság és a bűn/halál birodalma. Ide érkezik az Ige, aki az Igazság és az Élet. Meggyőzni jön Isten és ember igazságáról, bevezetni az isteni életbe. A szeretet útján érkezik, mindvégig megmarad a szeretetben, megtanít szeretni és élni az igazságban. Egyedül ez a szeretet tudja szétszlatni az emberi értelem és szív homályát. Az emberi értelemre könnyen ráborul a sötétség. A drámák, kudarcok, próbatételek alatt, vagy éppen a jólét, a sikerek és nagy teljesítmények közepette egyszer csak eltűnik az ember elől Isten arca, összezavarodnak benne az Istenarc vonásai. Nyomasztó tekintélynek, vetélytársnak, az emberi sorsot közönyösen szemlélőnek, a világból visszavonulónak, fölöslegesnek, kártékonynak, egyenesen rosszakarattal gyanúsíthatónak, távoli idegenségnek, személytelen világfolyamatnak, manipulálható házi istenségnek, s ki tudja, még mi mindennek nem tekinti Őt. Aztán kiábrándul belőle, lázad ellene, igyekszik megszabadulni tőle, közömbössé válik vele szemben. Az európai szellemtörténet utóbbi évszázadai töményen bemutatták ennek az elsötétedésnek a különböző fokozatait. A sűrű sötétség után ma inkább homály uralkodik. Vajon a pirkadat előtti vagy az esti szürkület homálya-e?

A sötétség könnyen befészkel magát az emberi szívbe is, és szeme előtt hamar elsötétül önmaga és embertársa arca. Végtelenbe feszülő végesként az embernek nehéz feladat kiállnia a létezésével járó próbára tetttségét. Önmaga túlbecsülése és alábecsülése között ingadozva a szíve könnyen felfuvalkodik, vagy éppen beszűkül. Hajlamos rá, hogy végességéről tudomást nem véve istenítse önmagát, vagy éppen ellenkezőleg, végességébe belemenekülve zárójelbe tegye végtelenbe feszülő lendületét. Az is gyakorta megesik vele, hogy kétségbeesik léthelyzete miatt, megrémül végtelenbe tartó végessége láttán. Az értelem és a szív elsötétedése pedig elidegenedéshez vezet. A sötétben járó bizonytalan, fél, nem látja sem önmaga, sem a másik arcát. Belebotlik a tárgyakba, ellenséget sejt a másikban. A sötétség birodalma idegenség: az ember számára idegen lesz a másik és önnönmaga is. Az atyai háztól eltávolodva idegen országba jut, hol minden egyre idegenebbé válik számára (Lk 15,11–16).

A megtestesüléssel az Ige belebocsátkozik ebbe az idegenségbe. Utána megy az idegenbe szakadtnak, alászáll az elidegenedés mélypontjára jutotthoz, a halál sötét árnyékában ülőhöz, hogy haza vezesse, haza az atyai házba, ahol megbocsátás, testvéri egymásra találás és ünnep van. Haza vezetni jön Isten örömébe. A megtestesült Ige mindenekelőtt az értelem sötétségét oszlatja szét azzal, hogy felragyogtatja a helyes istenismeretet. Szavaival, de egész emberségével, a test nyelvén is tanítva mutatja meg az Atya arcát, nyilatkoztatja ki Istent. Már maga a megtestesülés is kinyilatkoztatás, Isten meglepetése az emberiség számára. Arról az Istenről beszél, aki mindenhatóságában megteheti, hogy gyengeséget öltön magára, kinek lelki nagysága elegendő ahhoz, hogy szenvedést vállaljon, dicsősége, hogy az általa teremtett világban az utolsó helyet foglalja el. Istent nyilvánítja ki, aki úgy nagyobb mindannál, ami csak elgondolható, hogy belesimul az egészen kicsibe, a töredékes emberi létezés formájába. Az a valaki, akinél nagyobb nem gondolható el, egészen hozzánk kicsinyíti önmagát. A megtestesülés arról az Istenről beszél, aki úgy tud szeretni, hogy valóban az ő sorsává lesz az, ami velünk történik: örömünk az ő öröme, fájdalmunk az ő fájdalma, halálunk az ő testben elszenvedett halála. A megtestesülés Istent nyilatkoztatja ki, aki mérhetetlen szeretetében isteni életét adja nekünk, és engedi, hogy mi is megajándékozhatjuk szeretetünkkel. A megtestesült Ige ezzel az igazsággal világítja be az emberi értelmet és szívet. Nemcsak minden embert, de minden emberi léthelyzetet is bevilágít jóságos fényével. Testi szenvedésében, igaztalan elvettetésében és halálában alászállt az emberi létezés drámájának mélypontjára. Teljes súlyával megtapasztalta a sötétség hatalmát, de a mélypontra is világított szeretetének igazságával. A testté lett Ige testi föltámadásával kivezető utat mutat a halál sötétjéből. Mindvégig elmenő szeretetével föltárja Isten és az ember titkának mélységét, alázatával meg tudja győzni a göggyében felfuvalkodott, a kicsinyhitűségében összeszűkülő vagy reményvesztésében kétségbeeső szívet. Üdvözítő igazságával hitet, reményt és szeretetet ébreszt. Társul maga mellé vesz, s velünk zarándokló barátként elvezet az Atyához, akivel megtanít együtt szeretni. Megtanít arra, hogy az Atyával együtt örüljünk az atyai ház ünnepi asztala körül ülőknek, az idegenségből hazatérteknek, az Atya fiainak és leányainak, Barátunk barátainak (Lk 15,25–32).

Az Ige a sötétségnek és az idegenségnek a világába bocsátkozik bele, amikor testté lesz. Az idegenség és a sötétség tájaira ereszkedik alá, de övéihez jön, akik őhozzá tartoznak már a teremtéstől fogva. Nem idegen tőle az ember, és semmi, ami a teremtett emberi léthez tartozik. A saját képére alkotott emberhez érkezik, hogy képmását megtisztítsa, meggyógyítsa, felemelje. Éppen az idegenséget akarja megszüntetni, az ember elidegenedtségét Istentől, a másiktól, önmagától. Igazságával-szeretetével fényt gyújt az értelem és a szív sötétségében. Az ember előtt felderenghet ismét Isten jóságos arca, az embertárs és önmaga igazi arca: Isten Atya, a másik ember testvér, s mint én magam is, gyermek és a Fiú barátja. „Barátainak mondalak benneteket, mert amit hallottam Atyámtól,

azt mind tudtul adtam nektek” (Jn 15,15) — mondja Jézus az utolsó vacsorán. Ez küldetésének összefoglalása. Az Ige azért lett testté és ütötte fel sátorát közöttünk, hogy az Istentől elidegenedettekől Isten gyermekei és barátai, az egymás számára idegenekből testvérek legyenek. Akik befogadják a megtestesült Igét, azok hatalmat

A János-prológus margójára

A János-evangélium prológusa döbbenetből született. Az emelkedett, ünnepélyes stílus, a javarészt szinte tömondatokra csupaszított, sűrű, súlyos kijelentések sorjázása, a megismételt kulcskifejezések sajátos ritmusa egy szent titok által lenyűgözött ember döbbenetét érzékeltetik.

Valakiét, akinek a lélegzete is eláll attól, amiről beszél, valakiét, aki keresi a megfelelő szavakat, s miután rájuk talál, örömeiben kimondja, ízlelgeti és ismételgeti őket.

„És az Ige testté lett” (Jn 1,14). A hallatlan, titokzatos esemény, melyet ez az egyszerű tömondat a prológus csúcspontján megvall, a csodálkozó ámulat forrása, mely belengi az egész evangéliumot.

Ehhez hasonló mélységű megilletődöttség és döbbenet fogja el a János-evangélium szerzőjét, amikor a lábmosás jelenetét örökíti meg. Ünnepélyes, emelkedett hangon foglalja össze Jézus küldetését, érzékelteti annak csúcspontjára jutó kegyelmi pillanatát — „Jézus tudta, hogy elérkezett az óra, amikor a világból vissza kell térnie az Atyához, mivel szerette övéit, akik a világban maradtak, mindvégig szerette őket” (Jn 13,1).

Aztán itt is nagyon egyszerű, rövid mondatok sorjáznak egymás után: „Mégis fölkelt a vacsora mellől, levetette felsőruháját, fogott egy vászonkendőt, és maga elé kötötte. Aztán vizet öntött egy mosdótálba, mosni kezdte a tanítványok lábát, majd megtörölte a derekára kötött kendővel” (Jn 13,4–5).

Szinte tapintható az evangélista döbbenete. Aprólékos részletességgel írja le azt, amit Jézus tesz. Elidőzik a cselekménynél, a saját és az olvasó szívébe vési, amit lát, igyekszik felfogni a teljesen váratlant és szokatlant: Az Úr és a Mester, mint egy szolga, rabszolga, lehajol és megmossa övéi lábát. Az Ige testté levése és a testté lett Ige szolgálata — mindkettő Isten ámulatba ejtő meglepetése, megdöbbenést kiváltó újdonsága.

Az Ige alászállása a földi-emberi „testbe”, az Ige lehajlása a tanítványok poros lábához — ugyanaz a gesztus, ugyanaz a „földközelség”, a földre alászállás a földig lehajlásban folytatódik. A mindvégig elmenő szeretet nem torpan meg félúton: ami a megtestesülésben elkezdődött, az továbblendül egészen a már nem fokozható beteljesedésig, a mélypontig. Az Ige már a megtestesülésben „letette felsőruháját”, mintegy hátrahagyta isteni dicsőségét az Atyánál, felvette a szolga alakját és megkezdte megtisztító, megmentő szolgálatát.

Megtestesülés és lábmosás: mindkettőben ott van az isteni „mégis”. A prológusban csak rejtetten, de valóságosan: az örök Ige kezdettől Istennél van, öröktől fogva kapcsolata van Istennel, maga is Isten, egyszülött Isten, világosság és élet, mégis testté lesz és felüti sátorát a sötétség és halál uralmának kiszolgáltatott emberiség történelmében.

A lábmosás leírásában kifejezetten is megjelenik ez a „mégis”: „Mégis fölkelt a vacsora mellől...” Annak ellenére, hogy tudta, az Atya mindent a kezébe adott, jóllehet jól tudta, Istentől jött és Istenhez tér vissza, dacára Júdás árulói szándékának, noha Ő valóban Úr és Mester, mégis, mindennek ellenére rabszolga módjára megmossa a tanítványok lábát.

A lábmosás jézusi tette a testi gesztus nyelvéhez tartozik, és különleges intenzitású jel. Jézus ebbe a kiemelkedő gesztusába sűrítette bele egész küldetését, foglalta bele önmagát, fejezte ki az Atya magatartását és adott példát a tanítványoknak.

A lábmosás az Atya teljes önkifejeződése.

A szerző számára érthetetlen ez a mégsem: az Ige fénye világít, de mégsem vezet fölismerésre; a teremtett világ általa lett, mégsem ismeri fel őbenne végső eredetét; az emberek is az övéi, mégsem ismerik el őhöz tartozásukat, és nem fogadják be fényét.

Ezzel az egyre érthetlenebb mégsemmel áll szemben az isteni mégis: bár nagy a sötétség, erős az elutasítás, idegennek tekintik az Igét, mégis felüti közöttük sátorát, árasztja az istenismeret és élet fényét. Ahogy az utolsó vacsorán az árulásra készülő és a sötétségbe merülő Júdásnak is megmossa a lábát, elkölti vele a húsvéti vacsorát, s adja neki Eucharisziáját (13,2–4; 13,30).

Az elutasító mégsem ellenében az isteni mégis a mérhetetlenül nagyobb súlyú. A megtestesülés távolságokat/különbségeket átívelő hídjai között a szent Isten és a bűnös ember közötti szakadék felett épített híd az, amely a legmélyebb döbbenetet váltja ki: az ártatlan Isten nem vonakodik belebocsátkozni a sötétség uralta világba.

A sötétség könnyen befészkel magát az emberi szívbe is, és szeme előtt hamar elsötétül önmaga és embertársa arca.

A megtestesüléssel az Ige belebocsátkozik ebbe az idegenségbe. Utána megy az idegenbe szakadtnak, alászáll az elidegenedés mélypontjára jutotthoz, a halál sötét árnyékában ülőhöz, hogy haza vezesse, haza az atyai házba, ahol megbocsátás, testvéri egymásra találás és ünnep van.

Haza vezetni jön Isten örömébe. A megtestesült Ige felragyogtatja a helyes istenismeretet. Szavaival, de egész emberségével, a test nyelvén is tanítva mutatja meg az Atya arcát, nyilatkoztatja ki Istent.

Mindvégig elmenő szeretetével föltárja Isten és az ember titkának mélységét.

Társul maga mellé vesz, s velünk zarándokló barátként elvezet az Atyához, akivel megtanít együtt szeretni. Megtanít arra, hogy az Atyával együtt örüljünk az atyai ház ünnepi asztala körül ülőknek, az idegenségből hazatérteknek, az Atya fiainak és leányainak, Barátunk barátainak (Lk 15,25–32).

A saját képére alkotott emberhez érkezik, hogy képmását megtisztítsa, meggyógyítsa, felemelje. Éppen az idegenséget akarja megszüntetni, az ember elidegenedettséget Istentől, a másiktól, önmagától. Igazságával-szeretetével fényt gyújt az értelem és a szív sötétségében.

Az ember előtt felderenghet ismét Isten jóságos arca, az embertárs és önmaga igazi arca: Isten Atya, a másik ember testvér, s mint én magam is, gyermek és a Fiú barátja. „Barátainak mondalak benneteket, mert amit hallottam Atyámtól, azt mind tudtul adtam nektek” (Jn 15,15) — mondja Jézus az utolsó vacsorán.

Ez küldetésének összefoglalása. Az Ige azért lett testté és ütötte fel sátorát közöttünk, hogy az Istentől elidegenedettekben Isten gyermekei és barátai, az egymás számára idegenekből testvérek legyenek.